

RATIO IDEI

Andrei Marga

Justiția și valorile

Editura Ratio et Revelatio

Oradea

2017

Redactor: Otniel Vereș
Coperta: Dan Ichimescu
DTP: Dan Ichimescu

Copyright © 2017

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
MARGA, ANDREI

Justiția și valorile / Andrei Marga. - Oradea :
Ratio et Revelatio, 2017
ISBN 978-606-8680-59-0

34

Editura Ratio et Revelatio, Oradea
str. Sofiei, nr. 3, Bihor, România, 410183
e-mail: office@ratioetrevealatio.com

www.ratioetrevealatio.com

CUPRINS

PREFAȚĂ.....	7
PARTEA I-A:	
DREPTUL ȘI VALORILE	18
Puterea și folosirea ei	18
John Rawls și revenirea dreptății în justiție	25
Carl Schmitt și justiția fără valori	33
Sensul justiției	47
Liviu Rebreanu despre lucrul prost făcut	64
Mircea Djuvara și calea spre justiție.....	69
Erorile lui George Soros.....	75
PARTEA A II-A:	
DEMOCRATIZAREA	80
România după douăzeci de ani (1989 2009).....	80
Erorile tranziției și alte erori.....	107
Declinul calificărilor	115
Drama României actuale	120
Alternativa reconstrucției	127
Mulțumirea cu puțin și statul pe loc.....	132
O democrație curată	137
PARTEA A III-A:	
DREPTURILE ȘI DEMNITATEA PERSOANEI... 144	
Cultura dreptului.....	144
Demnitatea umană ca principiu	148
Viața privată și sfera publică.....	154
PARTEA A IV-A:	
FUNȚIONAREA JUSTIȚIEI.....	165
Litera, spiritul și sensul legii	165
Calea spre justiție.....	169
Cine apără statul de drept?	179
Justiția în impas	188
Justiția injustă	197

Statul disciplinar	201
Sofisme frecvente	209
PARTEA A V-A:	
JUSTIȚIE ȘI INTEGRITATE	222
Corupția și temele uitate.....	222
Ipocrizia „corectitudinii politice”	227
Despre integritate	232
Mărturisirile lui Benedict al XVI-lea	234
Unde este onoarea?.....	239
De la populație la națiune	246
BIBLIOGRAFIE SELECTIVĂ.....	253
DESPRE AUTOR.....	257

PREFAȚĂ

Justiția este la ordinea zilei în democrații. Faptul nu este surprinzător. Atunci când nu mai sînt privilegiile, litigiile iau calea dreptului. Întreaga răspundere a administrării societății revine legilor și instituțiilor chemate să le aplice, într-o expresie sintetică „statului de drept”. În fapt, pe umerii judecătorilor ca decidenți independenți, ai procurorilor ca apărători ai ordinii legale și ai avocaților ca sprijinitori ai părților în litigii stă răspunderea atingerii justiției.

Funcționarea democrațiilor depinde de justiție. Economia are forța cea mai mare în societățile actuale, dar nu este acțiune economică ce nu trece, la nevoie, prin justiție. De aceasta depinde nemijlocit felul în care oamenii își trăiesc viața în comunitate – atunci când se înfăptuiește convingător dreptatea ei au o motivare înaltă, când se comit nedreptăți, nemulțumirile sînt mari.

Justiția are un aspect normativ și, prin acesta, angajează o componentă ideală. Ea suscită așteptări în orice societate. La rigoare oamenii acceptă privațiuni materiale, dar nu pot accepta reduceri ale dreptății. Spre deosebire de alte bunuri, justiția, ca și morala, nu poate fi pe bucăți.

Dar justiția presupune un ansamblu de instituții cărora le revine răspunderea promovării dreptății în relațiile din societate. Dreptatea nu pică de undeva pe capul oamenilor, ci este în primă instanță opera instituțiilor și stă sub dependențe umane. În fond, justiția depinde de măsura respectării legilor, presupunînd că acestea sînt legi la propriu – adică reglementări în interes public precis formulate. Apoi ea depinde de valoarea procedurilor și conformitatea lor cu

libertățile și drepturile. Mai departe dependența este de organizarea lăuntrică a sistemului judiciar. Apoi intră în discuție pregătirea profesională a magistraților și procurorilor. În sfârșit, totul depinde de politica în materie de justiție a autorităților și de simțul răspunderii justițiarilor.

În tranziția de la socialismul răsăritean la societatea deschisă, justiției i s-a acordat, pe bună dreptate, importanță majoră. Nu este societate normalizată fără justiție nepărtinitoare, nesupusă vreunei presiuni, adică independentă. O întreagă tradiție culturală cultivă imaginea zeiței Themis, legată la ochi și ținând în mână talgerul, în care este captat un concept impresionant al justiției.

Numai că din măreția conceptului nu rezultă nicidecum că felul în care se face dreptate în sistemul judiciar este indiscutabil. Justiția este legată de ochi, dar adesea se observă cum aruncă priviri în afară. Conceptual, justiția poate să arate sublim, dar aplicarea ei poate să fie instrumentalizată sau, în orice caz, inacceptabilă. Probă este și împrejurarea că, în acești ani, România s-a evidențiat nu numai prin proclamarea luptei cu corupția, ceea ce este oricând de salutat, dar și prin abuzuri ale unor procurori și judecători, care amintesc de perioadele cele mai negre ale istoriei.

Așa stînd lucrurile, pretenția conform căreia hotărârile justiției nu sînt discutabile este fără suport în drept, străină democrației și imorală. Socrate se plia la hotărîrea justiției timpului său, dar aceasta nu însemna deloc să nu spună că se supune unei condamnări nedrepte. De multe ori în istorie timpul a dovedit că unele hotărîri ale justiției au fost neîntemeiate și au trebuit să fie corectate, adesea prea tîrziu pentru cei implicați.

După ce s-au dezvăluit protocoalele secrete de coopera-

re dintre procurori, judecători și serviciile secrete, după ce s-au deconspirat aranjamente oculte care au dus la sentințe, după ce ministrul justiției a arătat oficial derapajele și abuzurile procuraturii din România, este clar că revizuirii de procese sînt inevitabile. De ce să nu se discute fără reținere și suficient aceste hotărîri la timpul lor, de ce să nu se facă temă din funcționarea justiției și să se reducă la maximum posibil erorile?

Prea rar dreptatea se impune imediat și cu forța evidenței. Pînă la dreptate, așadar pînă la justiția de care se vorbește excesiv, dar se face de fapt puțin, este în cele mai multe situații un drum de parcurs. Acest drum, de la activitățile procurorilor și deznodămîntul din tribunale și curți la înfăptuirea dreptății, nu este nici scurt și nici neted. În cazul justiției indigene, acest drum este deocamdată considerabil.

Cum se știe, societățile moderne întrețin fenomenul exploatării, care a alimentat controverse din secolul al XIX-lea încoace. Democratizarea a adus la ordinea zilei corupția.

Prin corupție se înțelege la propriu, conform definiției în uz, folosirea unei funcții publice pentru avantaje private în afara venitului stabilit prin lege. În sfera corupției intră, evident, recompense pentru servicii, mita, nepotismul, influențe prin relații și tot ceea ce excede venitul legal.

Pe bună dreptate lupta cu corupția a devenit în România prioritate. Aici sînt vechi atît tentația deținătorilor de funcții de a profita, cît și neîncrederea cetățenilor în instituții, corupția fiind rezultatul ambelor. Lupta a fost comasată și încredințată justiției.

Dar lupta cu corupția desfășurată în ultimul mai bine de un deceniu a avut în țara noastră efectul paradoxal al extinderii corupției. Cazuistica astestă că sînt corupte mai

mult ca oricînd în istoria modernă a țării selecția pentru funcții și instituții publice și accesul la resurse din fonduri publice, iar cei care conduc lupta anticorupție s-au dovedit a fi mai corupți decît ceilalți. S-a ajuns ca cei mai corupți să dea lecții de legalitate, delatorii să-i loveasca pe cei care au făcut ceva și falsificatorii să predice adevărul.

Cauza principală a acestei situații rezidă, pe de o parte, în lipsa culturii, pe de altă parte, în faptul că această luptă, formal intensificată în procesul aderării la Uniunea Europeană, a fost repede instrumentată de decidenți. Mai ales din 2004 încoace, lupta anticorupție a fost nu pentru a eradică corupția, ci pentru a lovi rivalii politici, economici sau culturali. Indiciile sînt multe.

Procurorii au fost proclamați magistrați, precum în cele mai negre regimuri, iar magistrații au fost incluși în „cîmpul tactic” al serviciilor secrete. Acestea au fost scoase în fapt de sub control parlamentar și trecute în subordinea unui președinte devenit pe nesimțite, în pofida *Constituției*, „șef al statului”. Prin mecanismul desemnărilor unipersonale, administrația și instituțiile de forță s-au umplut de servitori, de sus pînă jos, în disprețul oricărei meritocrații. Statul a devenit stat clientelar, apoi, cum a recunoscut chiar creatorul său, „stat mafiot”, iar mai nou efortul este de trecere la stat disciplinar.

Imediat după instalarea acestui sistem s-a procedat la modificarea *Codurilor* juridice, iar rezultatul a fost, între numeroase aberații, revenirea la prevederea din 1948 a „denunțului” ca probă în tribunal și la practicile extorcării de „probe” după arestarea suspectului. Dreptul persoanei la procedură corectă a fost practic demolat. Acum apar indicii factuale a ceea ce se știa, anume că alegerile prezidențiale

din 2009 au fost „controlate” de șefii serviciilor secrete, ai procuraturii și ai ministerului de interne și o parte a presei, care s-au ocupat de re alegerea „șefului statului” în condițiile în care majoritatea populației o respingea. Se înmulțesc indiciile a ceea ce se bănuia – influențarea frecventă a alegerilor.

Împotriva oponentilor politici, din 2005 încoace s-au luat măsuri în legislație. Și astăzi se caută asemenea măsuri.

Pentru a slăbi rezistența la politica momentului s-a stîrnit „conflictul generațiilor” și s-a apelat la ideea lui Mussolini de a pensiona pe scară mare intelectuali relevanți. Legea educației din 2011, care a și aruncat, de altfel, învățămîntul din România în cea mai gravă criză a epocii moderne, a fost efectul. Un ministru ulterior al educației mărturisea alarmat că doar într-o zi au fost scoși din universități de-a valma peste o mie de profesori! Istoricii ne spun că dictatorul italian a izbutit în jur de șaptezeci de eliminări de profesori din universități, legionarii români undeva spre două sute, iar reforma din 1948 la fel! Oricum, în 2011 s-a bătut de departe recordul eliminărilor cu caracter politic, poate din Europa continentală!

În plus, oponentii atinși de „justiția” controlată, au fost etichetați ca „penali” și opriți de la ocuparea de funcții publice. Și astăzi, în loc să se discute valoarea persoanelor și ceea ce au făcut sau nu în funcțiile pe care le-au avut, se caută eliminarea contracandidaților mai valoroși cu măciuca „justiției”. Judecători care nu au aplicat optica unor procurori zeloși au fost arestați. Aceasta nu numai că va încuraja delațiunea, dar privează țara de personalități în favoarea veleitarilor. Cel mai recent, pentru a împiedica un guvern și un parlament alese democratic să normalizeze legislația și

să-și pună în aplicare programul, se apelează la „mișcarea” din stradă. Se vrea instituționalizarea acestei „mișcări”, așa cum preconiza în anii treizeci juristul care a pavat „juridic” calea dictaturii din Germania de atunci!

Între timp, serviciile secrete au fost supradimensionate. După datele publicate, România are cel mai mare, proporțional vorbind, efectiv de angajați în aceste servicii din Europa. Nu pare să fie practic sector fără „acoperiți”. Se poate deduce ușor observând ocuparea funcțiilor și promovările în instituții (ministere, conduceri locale, universități, justiție etc.) despre ce este vorba. Instituțiile sînt colonizate și paralizate de rețelele „acoperiților”. S-a revenit pe nesimțite la situația acuzată de disidența anilor optzeci – ocuparea de funcții în guvern, agenții, companii, universități cu ajutorul serviciilor secrete.

Mai nou, cei care au făcut parte din suita „șefului statului” declară că anumite hotărîri ale justiției în tribunal au depins de voința acestuia! Alt membru al suitei vorbește de „statul interior” statului existent, ce s-ar fi constituit din cei desemnați de „șeful statului” pentru a controla societatea!

Și mai nou, un întreg partid, care prin doctrină ar trebui să lupte pentru a lărgi libertățile cetățenilor, se preocupă mai ales de punerea de cătușe rivalilor cu ajutorul „justiției”! Datorită unei continue manipulari, s-a ajuns la un dezechilibru grav și plin de consecințe în societate. Teme precum limitarea libertăților unor cetățeni, încarcerarea lor, acțiunile instituțiilor de forță sînt socotite mai importante decît progresele în materie de drepturi și libertăți și extinderea oportunităților, și ocupă scena publică.

Pare să fim singura țară în care reuniunile anuale de bilanț ale serviciilor secrete și procuraturii sub bagheta „șefu-

lui statului” sînt socotite evenimente de importanță esențială și mediatizate, cu generalitățile lor goale cu tot, în loc să se discute chestiunile vieții, de pildă, ce este de făcut pentru cei fără șanse și lipsiți de apărare în societate, cu cît s-a mai redus sărăcia sau ce creații și inovații s-au mai produs!

Peste toate, în interior s-a făcut mare tapaj pe apelul eronat „să nu comentăm hotărîrile justiției!”. În exterior, România întreține cu costuri semnificative un vast aparat de propagandă, susținut cu „intelectuali finanțați” și satisfăcuți în orgoliile lor (traduceri, deplasări, excursii etc.), pentru a menaja organizarea existentă.

Tema luptei cu corupția a fost dezvoltată de propagandiști în tema „statului de drept”. Acesta este invocat mai ales pentru a împiedica discutarea funcționării statului. Oficial, nu se face nici acum distincție între stat de drept democratic și stat de drept fetișizat. Supremația legii, libertățile și drepturile cetățenești, tripartiția puterilor, independența justiției sînt înțelese îngust, conform intereselor de perpetuare a puterii unor persoane.

Tema statului de drept a fost legată de aceeași propagandiști de tema „occidentalizării”. Mai nou se reia justificata apărare de către John Stuart Mill a democrației în fața „dictaturii majorității”, ca pretext pentru a opri normalizarea legislației și justiției de către parlamentul și guvernul stabilite democratic. Nu se acceptă adevărul simplu că orice stat devine performant dacă este subiect al deciziilor luate democratic și competent.

Partenerii de cooperare ai țării nu au timp de irosit, nu au decît informații filtrate despre situația din România și nu le prelucrează, iar de această situație profită în interior un grup care luptă cu punerea falsă a problemelor și cu ar-

gumente false. Funcționari din alte țări aflați în trecere prin România emit evaluări pe care nimeni nu le verifică și care sînt apoi luate ca reper pentru a-i limita pe unii sau alții în drepturile prevăzute de *Constituție*.

Din toate considerentele – economice, inclusiv – trebuie ajuns din nou la normalitate și justiție. În fapt, trebuie făcut acum drumul invers în raport cu cel care a dus la degradarea de astăzi.

Unul dintre principiile justiției din țările civilizate este acela că, decît un nevinovat condamnat, mai bine mai mulți vinovați nepedepsiți. La noi astăzi este clar că mulți oameni au fost în ultimii zece ani victimele anchetelor abuzive ale unor procurori și ale sentințelor nedrepte. La acestea s-au adăugat efectele „cooperării”, cum declara fosta președintă a Înaltei Curți de Casație și Justiție, dintre procurori, judecători și serviciile secrete, care este, cum își dă seama oricare cetățean, străină de orice justiție!

Recent, actualul ministru al justiției a declarat repetat ca sistemul judiciar din România scîrție din toate încheieturile. Constatare cît se poate de lucidă! Așa stînd lucrurile, este clar că la degradare nu se face față cu demagogia reflexă a independenței justiției sau cu spălarea obișnuită a mîinilor.

După această degradare, sînt de făcut în fapt doi pași mari.

Primul este declasificarea protocoalelor care au dus la malformările justiției și tragerea tuturor consecințelor. Adică restabilirea justiției peste tot acolo unde aceasta a fost violentată. Vor fi, logic și legal vorbind, revizuirii de procese, dar dreptatea este mai importantă într-o societate decît orice altceva.

Al doilea pas constă în cunoașterea a ceea ce înseamnă

o lege, dreptul, funcționarea instituțiilor judiciare și justiția și diferența dintre ele, și în aplicarea justiției.

Întrebarea cheie este aceasta: cum se face ca prin hotărârile judiciare să se ajungă la justiție? Răspunsul meu este că, în situația creată în România, trebuie satisfăcute cinci condiții ale normalizării. Anume:

a) legi în interes public, în locul legilor ca instrument de luptă al cuiva. Sub acest aspect se înșală cei care cred că simpla punere în aplicare a legilor și independența judecătorilor ar fi suficiente pentru a ajunge la justiție;

b) proceduri normalizate capabile să promoveze dreptul. Sub acest aspect se înșală cei care nu vor să ia în seamă faptul că procedurile din sistemul de drept al României actuale sînt retardate chiar dacă au fost adoptate recent, ele fiind orientate mai mult spre lovirea unor persoane, decît spre apărarea drepturilor și libertăților și a ordinii de drept, cum prevede *Constituția*;

c) instituții decolonizate prin trecerea selectării și numirii magistraților în seama unei autorități publice. Sub acest aspect se înșală cei care minimalizează importanța scoaterii selectării și numirii magistraților din sfera desemnărilor unipersonale. Destul să vedem cum s-au numit vîrfuri ale justiției (recompense cu numirea pentru servicii făcute celui care numește, oameni de casă ai unor politicieni, premiera necalificării și supușeniei etc.), pentru a recunoaște urgența punerii întregului proces sub autoritate publică;

d) revederea pregătirii juriștilor. Sub acest aspect se înșală cei care cred că pregătirea actuală ar fi în regulă. La orice comparație, fie și cu alte țări din regiune, rezultă că România are ceva de făcut în materie. Așa cum educatorul trebuie să fie educat, și justițiarul trebuie să posede compe-

tența, inteligența și înțelepciunea justiției;

e) asumarea adevărului că independența justiției și, mai profund, conștiința juridică nu sînt produs doar al educației, ci și al unei organizări instituționale. Sub acest aspect se înșală cei care pun totul în conștiința judecătorilor, în loc să prevadă mecanisme de corectare a deciziilor și, de ce nu?, de răspundere pentru sentințe.

Trebuie asumat că occidentalizarea înseamnă înainte de orice justiție ce constă în triumful dreptății în litigii și trebuie învățat cu adevărat din practica democrațiilor. Nu este justiție unde nu este democratizare, tripartiție a puterilor; independență a justiției, „neliniște etică” în adoptarea deciziilor și „îndoială metodică” privind adecvarea lor. Aceste măsuri, abia ele, vor permite închiderea dramaticei și oneroasei paranteze a degradării justiției și, în fond, a economiei neputinței din societatea românească a ultimului mai bine de un deceniu.

În cartea de față reunesc studii și articole elaborate în cursul ultimilor ani și publicate cu diferite ocazii (unele fiind sesizabile în formulare), în variate periodice și volume, cu privire la drept și justiție. Preocuparea mea este aici de a profila punctul de vedere al pragmatismului reflexiv în acest domeniu. Optica mea rămîne una filosofică, ce-și ia argumente din abordări economice, sociologice și politologice reprezentative. Scopul argumentării îl constituie restabilirea dreptății ca valoare conducătoare a justiției și conceperea sensului justiției ca promovare a dreptății, cu implicațiile respective. Primele articole lămuresc, de altfel, această optică asupra justiției.

Fundalul istoric, inevitabil pentru filosofarea celor care trăim în această parte a Europei este, de altfel, trecerea de

la socialismul răsăritean la societatea deschisă și frământările trecerii. Public conferința pe care am susținut-o, în 2010, la Centrul Internațional Woodrow Wilson din Washington DC, cu privire la evoluția democrației în Europa Răsăriteană.

În continuare, volumul reunește studii și articole pe care le-am elaborat în anii din urmă cu privire la chestiuni de teoria statului și a dreptului și la funcționarea justiției. Mersul justiției în România, de fiecare dată avînd ca reper ceea ce se petrece în democrații avansate, a fost inevitabil focusul analizei.

Rezultanta generală a cărții este privirea dreptului și a justiției în ceea ce au specific și profilarea unui punct de vedere propriu. Acesta leagă dreptul și justiția de valori, în contextul unei societăți care are nevoie de drept rațional și de justiție efectiv independentă ca organisme de oxigen.

Statul de drept este, desigur, o magnifică achiziție istorică. Dar, așa cum probează actualul impas din România, statul de drept își etalează avantajele numai dacă evită instrumentalizarea – atît din partea celor care sînt tentanți să-l slăbească, cît și din partea celor care, sub pretextul apărării lui, îl îndreaptă împotriva altora. Și numai dacă destul de mulți oameni veghează, cu critici prompte și pricepute în dezbaterea publică, la buna funcționare a sistemului judiciar.

Andrei Marga, Cluj-Napoca, la 15 aprilie 2017